

**O`QUV JARAYONIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING
PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK TOMONLARI**

Karakulova Umida Abduvakilovna

O`zMU Jizzax filiali "Oila psixologiyasi" kafedrasi o`qituvchisi.

G`ulomiddinova Saida Mardon Qizi

Abduraxmonova Gulinur Abdujalil Qizi

O`zMU Jizzax filiali "Yoshlar psixologiyasi" yo`nalishi o`quvchilari

Anotatsiya: Maqolada ta'lim jarayonida o`qituvchi va o`quvchi munosabatlarining o`ziga xos tomonlari, ta'lim jarayonida shaxslararo munosabatlarning pedagogic-psixologik xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so`zlar: O`quvchi, axloqiy munosabat, tenglik, ishonch, ijobiy munosabat, individuallik, kamsitish, zamonaviy o`qituvchi.

Demokratlashtirish va insonparvarlashtirish tamoyillari zamonaviy ta'lim islohotining asosiy omillari sifatida e'lon qilingan. Biz bolalarni yangi hayotga tayyorlaymiz, nazariy fan asoslarini beramiz. Bu yerda asosiy qadriyat insonning individualligi, uning maksimal darajada o'zini o'zi anglashi bo'lishi kerak. Ammo buning uchun shaxsning o'zi ham o'zining qadr-qimmatini, ozodligini, erkinligini his qilishi kerak.

O`quvchi shaxsini hurmat qilish, eng avvalo, tenglik, teng huquqlilik, o`qituvchi va o`quvchi o`rtasida lavozim, madaniyat va ta'lim darajasi, yoshi, hayotiy tajribasi va boshqalar farqiga qaramay hamkorlikni nazarda tutadi. Yana bir qiyinchilik shundaki, har bir zamonaviy o`qituvchi demokratik tafakkur va xulq-atvorning o`z-o`zidan yaqqol ko`rinib turgan belgisi sifatida o`quvchi shaxsini hurmat qilishning o`rni va zarurligini xayoliga ham keltirmaydi.

O`quvchi shaxsiga hurmat qanday namoyon bo'lishi kerak?

- Hurmat birinchi navbatda ishonch: o`qituvchi o`quvchilarda o'z qarashlari va manfaatlariga ega bo'lgan teng odamlarni ko'radi va ular uni xuddi shunday qabul qilishlariga umid qiladi.

- Ishonch o'quvchi shaxsiga bo'lgan qiziqish bilan bog'liq bo'lib, boshqalarda unga hurmat namoyon bo'ladi va bunda gap hali shakllanmagan, shakllanish jarayonida bo'lgan shaxs haqida ketmoqda, bu ayniqsa qiyin.

- Qiziqish odatda shundan boshlanadi bag'rikenglik o'quvchi tafakkurining, uning qarashlarining mustaqilligi.

- Ko'rinish (ba'zan hayratlanarli), o'qituvchi bugungi kunda nafaqat sochni, balki o'smirlarning fikrlarini ham "taroq bilan kesish" mumkin emasligiga ko'nikishi kerak va buni qabul qilish kerak.

O'quvchi shaxsiga ishonch ta'lim munosabatlarini demokratlashtirishning mumkin bo'lgan shakli sifatida o'quvchilarning o'qituvchi haqidagi fikrini hurmat qilishda ham namoyon bo'lishi kerak.

Albatta, bu o'quvchi bilan o'rtoq o'qituvchilarining afzalliklari yoki kamchiliklarini muhokama qilish haqida emas. Ammo o'quvchilarning o'zlari haqidagi fikrlari bilan ochiq qiziqish, bu fikrni o'rganish va undan o'z fikrlarini to'g'rilash uchun foydalanish ularga bo'lgan ishonchsizlik shaklidir.

O'quvchi shaxsiga bo'lgan hurmatning yana bir ko'rinishi shaxsiy qadr-qimmatini kamsitishga yo'l qo'yilmasligidir.

Ba'zi axloqiy "qat'iy talablar" mavjud.

1. O'qituvchining talabchanligi ob'ektiv maqsadga muvofiq bo'lishi kerak, ya'ni bajarilayotgan vazifa sabab - yangi materialni o'zlashtirish, o'tgan narsalarni takrorlash, tartibni saqlashga xizmat qilishi kerak.

2. Talab qilish xayrixoh bo'lib, bir qatorli buyruq emas, balki yarim savol, yarim javob tarzida ifodalanishi kerak.

3. Talablar aniq bo'lishi kerak. O'quvchi nima uchun va nima vazifani bajarishlari zarurligini va buni qanday qilib eng yaxshi bajarish kerakligini tushuntirishlari kerak.

4. Talablar real tarzda bajarilishi kerak - bu juda katta yoki juda murakkab ekanligini unutmasligimiz kerak.

O'qituvchining o'quvchilarga munosabati uning dastlabki munosabati va maqsadlariga bog'liq.

Agar axloqiy munosabat bolalar bilan sub'ekt-sub'ekt munosabatlariga yo'naltirilganlik bo'lsa, unda gumanistik axloq imperativiga ko'ra, har bir bola o'qituvchi uchun maqsad - g'amxo'rlik, e'tibor, muhabbatdir.

Subyekt-obyektni belgilash bilan o'quvchi o'qituvchi uchun ob'ekt - ta'lim, o'qitish va, ehtimol, o'zini o'zi tasdiqlash vositasi sifatida ishlaydi.

O'qituvchining o'quvchilarga munosabati, uning pedagogik vositalari arsenalidagi rag'batlantirish va jazolash kabi ta'sir qilish usullari va shakllarining nisbatida namoyon bo'ladi. Pedagogika qoidalaridan ma'lumki, rag'batlantirish va jazolashning oqilona qollanilishi tarbiyaning eng samarali usullaridan biri - ham oila, ham maktabdir. Afsuski, o'qituvchilar (ota-onalar ham, o'qituvchilar ham) qarashlarida eski va allaqachon an'anaviy "qiyshiq" qoida tariqasida jazoni afzal ko'radi.

Bolaning ongida biron bir noto'g'ri xatti-harakat jazosiz qoldirilmasligi kerak, shuning uchun oila va maktabning yomon o'quv natijalari va noto'g'ri xatti-harakatlariga munosabati, birinchi navbatda, jazo shaklida bo'ladi. Buning natijasida, ba'zan hatto kichik, lekin baribir bolaning yutuqlari va muvaffaqiyatlari e'tiborga olinmaydi:

Asta-sekin, bolaning ongida o'rganishga bo'lgan munosabatning barqaror stereotipi shakllanadi, unda quvonch, zavq, muhabbat uchun joy yo'q. Bolalarda maktab va o'qituvchiga nisbatan tashvish va qo'rquv hukmron tuyg'u sifatida harakat qila boshlaydi.

Xulosamizga ko'ra o'qituvchining axloqiy madaniyati, o'z o'quvchilarini hurmat qila olishi o'quvchilar mehnatini baholashda namoyon bo'ladi. O'qituvchi rasmiy ravishda yoki "o'zi uchun" baho qo'yadi - har qanday holatda ham u o'quvchilarni, ularning xatti-harakatlarini, bilimlarini, qobiliyatlarini baholaydi, so'ngra uning bahosi qandaydir tarzda bir vaqtning o'zida o'z o'quvchilariga munosabat ko'rsatkichi sifatida ishlaydi.

Pedagogik odob-axloq qoidalariga ko'ra, o'qituvchining barcha xatti-harakatlari asosida o'quvchilarga ijobiy munosabat va his-tuyg'ularga yo'naltirilganlik tamoyili bo'lishi kerak.

ADABIYOTLAR

1. Abduvalieva M.I. Kasb-hunar kolleji o'quvchilarning kasbiy moslashuvini shakllantirish va rivojlantirish: Ped.fanl.nomz. Diss. - T.: 2008.
2. Абдукаримов Х. Профессиональное воспитание личности учителя в протессе непрерывного педагогического образования.: Автореф. Дисс. ...докт. Пед. Наук. - Т.: 1997.
3. Karakulova Umida Abduvakilovna, "Axborot savodxonligi va axborot izlash xulq-atvoridagi psixologik omillar" O'ZMU Jizzax filialida "Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-texnik konferensiya Oktyabr 2022 yil
4. ABDUVAKILOVNA, K. U. (2023). KICHIK MAKTAB YOSHIDA BOLALAR DIQQATINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *TAPAQKIËT TADQIQOTLARI: ILMIIY-AMALIIY ANJUMANLAR TÛPLAMI*.
5. Umida, K., & Qizi, R. A. Z. (2023). O'QUVCHI-YOSHLARNI IJTIMOIIY OILAVIIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.
6. Abduvakilovna, K. U. (2023). MAKTAB BITIRUVCHILARINI KASBGA YO'NALTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK HUSUSIYATLARI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(16), 399-402.
7. Abduvakilovna, K. U. (2022). OLIY O'QUV YURTI O'QUVCHILARIDA KASBIY VA AXLOQIIY SIFATLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TAJRIBA ISHLARI NATIJALARI. *Journal of new century innovations*, 19(2), 95-98.
8. KARAKULOVA, U., & Rejapbayeva, A. (2022). *Maktab bitiruvchilarini kasbga yo'naltirishning pedagogik psixologik xususiyatlari*. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(16), 399-402.